

contingens certo et infallibiliter cognoscatur in divina essentia, quae prout est causa exemplaris omnium, propter infinitam suam perfectionem determinate et modo ineffabili repraesentat singula vel absolute vel hypothetice, secundum ordinem praesentis ad praesens, cum divina essentia sit similitudo totius entis participati, secundum omnes status possibilitatis et existentiae, necessitatis et contingentiae.

Oppon. 2.º In complexione contingenti, quae est indifferens ad hoc ut sit vel non sit, ideae in Deo non repraesentant iunctionem praedicati cum subiecto, sed solum extrema talis complexionis. Atqui ex sola notitia extremorum quantumvis perfecta non potest cognosci veritas complexionis. Ergo solae ideae divinae non possunt esse Deo ratio sufficiens cognoscendi futura contingentia.

Resp. Dist. mai. Ideae divinae non repraesentant iunctionem praedicati cum subiecto complexionis contingentis, antecedenter ad omnem hypothesim, *Conc.* Non repraesentant sub conditione et ex hypothesi quod Deus velit hunc vel illum ordinem rerum creare, *Neg. Conc. min. et Neg. cons.*

Explico. Scotus proponit hanc difficultatem et tres alias huius similes ad ostendendum, divinam essentiam non posse esse ideam futurorum contingentium, nisi accedat determinatio ad unum ex parte divinae voluntatis (1); et hoc adversus S. Bonaventuram, qui affirmat, ideo Deum futura contingentia certo cognoscere, quia in se habet ideas omnium rerum, per quas certo futura omnia cognoscit, ac si illa haberet praesentia secundum suas existentias (2). Verum frustra est Doctor Subtilis, cum divina essentia sit forma exemplaris totius entis secundum omnes status suae potentiae, ideoque Deus ab aeterno ex altitudine suae scientiae videat in ea modo ineffabili et superante captum intellectus nostri omnia contingentia conditionata, ex hypothesi quod voluerit talem vel talem ordinem rerum in aliqua differentia temporis creare. Unde ultro subscribimus Molinae, qui ita occurrit Scoto: « Ad primum argumentum Scoti neganda est maior. Ex hypothesi namque, et sub conditione, quod Deus hunc vel illum ordinem rerum velit creare, ideae divinae naturaliter repraesentant Deo, ante omnem determinationem liberam suae voluntatis, omnem complexionem contingentem futuram sub illa hypothesi et conditione; idque propter altitudinem et excellentiam divini intellectus et divinae scientiae, atque obiecti primarii supra obiecta omnia secundaria, quae in eo eminenter continentur » (3). Quibus ex verbis facile est videre, posteriores assertores divinae voluntatis praedeterminantis ad unum ex fontibus Scoti hortos suos irrigasse.

(1) Cf. SCOT. I *Sent.* Dist. 39, a. 1, n. 7.

(2) Cf. S. BONAVENT. I *Sent.* Dist. 39, a. 2, q. 3.

(3) MOLINA, in 1^{am} p. *Summ.* q. 14, a. 13, disp. 15.

Oppon. 3.º Complexiones contingentes libere cognoscuntur a Deo. Atqui ideae divinae necessario et naturaliter repraesentant. Ergo ratio cognoscendi futura contingentia non potest reponi in solis ideis divinis. Sic idem Scotus.

Resp. Dist. mai. Complexiones contingentes si cognoscuntur in esse futuro simpliciter et absolute et absque ulla hypothesi, libere cognoscuntur a Deo, *Conc.* Si cognoscuntur ex hypothesi quod velit hunc vel illum ordinem creare, cognoscuntur libere, *Neg. Conc. min. et Neg. cons.* « Dicendum est, ait laudatus Molina, quamvis complexiones contingentes in esse futuro simpliciter et absque ulla conditione et hypothesi, non naturaliter, sed libere a Deo cognoscantur; quod tamen sint futurae ex hypothesi, quod hunc vel illum ordinem rerum et causarum velit creare, non libere, sed per scientiam, quae antecedit omnem actum liberum voluntatis divinae cognosci » (1).

QUAESTIO VIII.

De divina voluntate (2).

CONTINUATIO RERUM. Cum satis a nobis disputatum sit de intellectu et scientia Dei, ipsa instituti nostri ratio postulat, ut aliquid dicamus de divina voluntate. Siquidem in omni natura spiritali voluntas sequitur intellectum, quia in quolibet intelligente datur inclinatio et tendentia ad formam apprehensam per intellectum, quae inclinatio dicitur appetitus rationalis, vel alio nomine nuncupatur voluntas. Cum autem voluntas seu tendentia ad bonum apprehensum per intellectum, ex una parte constituat in creaturis peculiarem quandam facultatem tum a ceteris potentiis, tum a substantia volentis distinctam, et ex alia parte sit perfectio simpliciter simplex, exinde sequitur, voluntatem propriissime esse in Deo; ita tamen ut a divina essentia distinguatur dumtaxat secundum rationem intelligibilem et modum significandi, et non secundum rem et veritatem. Quare sicut de divino intellectu agentes primo demonstravimus, dari in Deo intellectum, et deinde assignavimus obiectum primum et obiecta secundaria divinae cognitionis; sic disserentes de divina voluntate, primo disseremus de existentia voluntatis in Deo, et subinde eius obiectum primum et obiecta secundaria determinabimus.

(1) MOLINA, loc. cit.

(2) De hac quaestione cf. S. THOM. I p. q. 19; *Contra gent.* lib. I, cap. LXXII et seq.; *QQ. DD. De ver.* q. 23; I *Sent.* Dist. 45.

ARTICULUS I.

UTRUM IN DEO SIT VOLUNTAS.

QUAESTIO DEFINITUR. Cum voluntas in creaturis intellectu et ratione pollentibus sit inclinatio seu tendentia ad bonum, idest ad aliquid sibi conveniens apprehensum per intellectum, praesens quaestio non eo spectat ut investiget, utrum haec perfectio, quae viget in creaturis, eminenter et modo perfectissimo praecontineatur in Deo, qui est principium et causa totius realitatis et perfectionis, quae participatur a rebus, quas condidit. In eo quippe sensu Deus in se prae-habet omnes perfectiones et essendi nobilitates, quae sparsae sunt et disseminatae in creaturis, quae quamdam Dei similitudinem plus minusve perfectam gerunt, sive haec perfectio constituat appetitum rationalem, sive constituat appetitum sensitivum et etiam naturalem. Sensus ergo quaestionis est, utrum facultas illa seu perfectio, quae invenitur in creaturis intellectualibus et dicitur voluntas, non metaphorice, sed secundum propriam rationem nominis praedicetur de Deo, ita ut per illud nomen aliquid significetur, quod vere et proprie sit in Deo, licet modo excellentiori et infinite perfecto reperiatur in ipso. Quaestionis sic definitae solutio sequenti propositione dabitur.

PROPOSITIO.

In Deo admittenda est voluntas, quae est unum idemque cum sua essentia, et a qua removendae sunt omnes imperfectiones, quae reperiuntur in creata voluntate.

Prob. 1.^a pars. In Deo est intellectus. Atqui in omni habente intellectum admittenda est voluntas. Ergo Deus habet voluntatem. Cum propositio maior iam probata sit alibi, sic potest in praesentiarum suaderi cum S. Thoma propositio minor propositi argumenti. Quaelibet res naturalis hanc habitudinem habet ad formam naturalem, quae est eius perfectio et bonum, ut quando illam non habet, tendat in eam, et e contrario quando illam habet, quiescat in ea, et haec habitudo ad proprium bonum in carentibus cognitione nuncupatur appetitus naturalis. Iam vero natura intellectualis habet eandem habitudinem ad bonum apprehensum per formam intelligibilem; quia forma intelligibilis, per quam est intelligens actu, est eius perfectio et bonum. Ergo in quolibet intelligente est appetitus rationalis consequens formam apprehensam per intellectum, per quem tendit ad pro-

prium bonum quando illud non habet, et quiescit in illo iam habito, ideoque in quolibet intelligente est voluntas (1).

Confir. Forma per intellectum considerata non movet ad aliquid exterius agendum, nisi mediante voluntate cuius obiectum est finis et bonum; sicut patet in artifice concipiente in suo intellectu formam domus. Atqui Deus sicut artifex sapientissimus ad extra operatur secundum ideam seu formam exemplarem in suo intellectu conceptam. Ergo in Deo est voluntas, quae ipsum ad operandum movet. Unde in Deo, qui creaturas omnes ad imitationem suae essentiae condidit, intellectus dicitur dirigens, voluntas dicitur imperans, et demum potentia dicitur exsequens.

Prob. 2.^a pars. Si divina voluntas esset realiter distincta ab essentia, compararetur ad divinam substantiam ut accidens et perfectio ad subiectum, quia substantia Dei est aliquid completum in esse. Atqui divina essentia est actus purissimus a se excludens omnem rationem potentiae et imperfectionis. Ergo Dei voluntas non differt realiter ab essentia, sed solum secundum rationem significandi.

Confir. Ex eo quod, cum Deus sit actus purus, operatur per suam essentiam, quia omne agens agit in quantum est actu. Iam vero velle est quaedam operatio Dei. Ergo Deus est volens per suam essentiam (2).

Prob. 3.^a pars, quae rite et evidenter infertur ex secunda. Si enim Dei voluntas eiusque operatio identificatur cum divina essentia, quae est ipsum esse subsistens, in se complectens in una simplicissima realitate omnes essendi nobilitates et perfectiones, admittere aliquam imperfectionem et potentialitatem in divina voluntate idem esset atque duo contradictoria et secum pugnancia simul coniungere; quippe quod eadem Dei essentia fingeretur perfecta simul et imperfecta, actus purus et actus potentiae commistus. Quare in qualibet creatura intellectuali voluntas, actus volendi, et substantia realiter differunt, et compositionem faciunt: e contrario in Deo haec omnia non discriminantur, nisi secundum rationem intelligibilem. Insuper creatura quandoque est volens actu, quandoque in potentia, et per hoc mutatur cum de potentia transit ad actum: contra Deus est semper volens actu, eiusque voluntas remanet semper immota et invariabilis, licet velit diversa, et libere feratur in ea quae divinam bonitatem participant. Demum actus voluntatis creatae causatur et mensuratur a bono, quod est in rebus quas appetit: ex adverso actus divinae voluntatis causat et communicat bonitatem rebus ab ipsa volitis.

(1) Cf. S. THOM. 1 p. q. 19, a. 1.

(2) Cf. S. THOM. *Contra gent.* lib. I, cap. LXXIII.

SOLVUNTUR DIFFICULTATES.

Oppon. 1.º Voluntas est appetitus quidam. Atqui appetitus denotat imperfectionem, cum sit rei non habitae. Ergo voluntas non est admittenda in Deo.

Resp. Dist. mai. Voluntas est appetitus quidam, idest in nobis denominatur ab actu appetendi bonum non habitum, *Conc.* Idest habet solum actum hunc, *Neg. Contradist. min. et Neg. cons.*

Explico. Ad voluntatem pertinet non solum appetere quae non habet, sed etiam amare quae habet et delectari in illis. In primo actu necessarie includitur imperfectio; minime vero in aliis. Porro quando nomen voluntatis ex creaturis transfertur ad Deum, non ponitur in Deo voluntas, nisi secundum quod amat quod habet, quia semper habet bonum quod est eius obiectum. Quare voluntas divina improprie et falso dicitur appetitus, si hoc nomen sumitur stricto sensu, quatenus denotat tendentiam ad bonum nondum habitum.

Oppon. 2.º Voluntas dicitur a Philosopho (*De Anima*, lib. III, text. 54) *movens motum*. Atqui Deus est primum movens immobile. Ergo in Deo non est voluntas.

Resp. Dist. mai. Voluntas dicitur *movens motum*, si eius obiectum principale est bonum extra ipsam positum, *Conc.* Si eius obiectum principale est bonum, quod identificatur realiter cum ipsa, *Neg. Conc. min. et Neg. cons.*

Explico. Cum voluntas moveat alias potentias, et ipsa moveatur ad actum a suo obiecto, quod est bonum apprehensum, iure dicitur a Philosopho *movens motum*. Hoc autem verum est de illa voluntate, quae determinatur ad actum ab obiecto quod est ab ipsa distinctum, non autem de ea quae identificatur cum suo actu et cum suo obiecto principali; quia tunc non potest dici mota ab alio. Hic rerum delectus sic declaratur a S. Thoma: « Dicendum quod voluntas cuius obiectum principale est bonum quod est extra voluntatem, oportet quod sit mota ab alio. Sed obiectum divinae voluntatis est bonitas sua, quae est eius essentia. Unde cum voluntas Dei sit eius essentia, non movetur ab alio a se, sed a se tantum; eo modo loquendi quo intelligere et velle dicitur motus. Et secundum hoc Plato dixit, quod primum movens movet seipsum » (1).

Oppon. 3.º Voluntas importat habitudinem ad causam finalem, quia voluntas est finis. Atqui Deus nullam causam habet. Ergo in Deo non est voluntas.

(1) 1 p. q. 19, a. 1 ad 3.

Resp. Dist. mai. Voluntas dicit habitudinem ad causam finalem, quae non semper distinguitur realiter a voluntate, *Conc.* Quae sit semper distincta secundum rem et veritatem a voluntate, *Neg. Contradist. min. et Neg. cons.*

Explico. Proposita difficultas scite admodum et sapienter enodatur a S. Thoma, cuius haec sunt verba: « Dicendum quod voluntas est alicuius dupliciter: uno modo principaliter, et alio modo secundario. Principaliter quidem voluntas est finis, qui est ratio volendi omnia alia; secundario autem est eorum, quae sunt ad finem, quae propter finem volumus. Voluntas autem non habet habitudinem ad volitum quod est secundarium, sicut ad causam; sed tantummodo ad volitum principale, quod est finis. Sciendum est autem, quod voluntas et volitum aliquando distinguuntur secundum rem; et tunc volitum comparatur ad voluntatem, sicut realiter causa finalis. Si autem voluntas et volitum distinguuntur tantum ratione, tunc volitum non erit causa finalis voluntatis, nisi secundum modum significandi. Voluntas ergo divina comparatur, sicut ad finem, ad bonitatem suam, quae secundum rem idem est quod sua voluntas; distinguitur autem solum secundum modum significandi. Unde relinquitur quod voluntatis divinae nihil est causa realiter, sed solum secundum modum significandi. Nec est inconveniens, in Deo significare aliquid per modum causae: sic enim Divinitas significatur in Deo ut habens se ad Deum ad modum causae formalis » (1).

Oppon. 4.º Deus non potest aliquo perfici, cum sit causa omnis perfectionis. Atqui voluntatis proprium est perfici bono. Ergo in Deo non est voluntas.

Resp. Dist. mai. Deus non potest aliquo perfici, secundum rem, *Conc.* Secundum modum significandi, *Neg. Contradist. min.* Voluntatis est perfici bono, semper secundum rem, *Neg.* Sive secundum rem, sive secundum modum significandi, *Conc. et Neg. cons.*

Explico. Licet Deus non possit perfici aliquo secundum rem; nihilominus per modum significandi quandoque perfici aliquo significatur; sicut cum dicimus, quod Deus intelligit aliquid. Sicut enim volitum est perfectio voluntatis, ita intelligibile perfectio intellectus. In Deo autem idem est intelligibile primum et intellectus, et volitum primum et voluntas.

Oppon. 5.º Voluntas se habet ad opposita. Atqui Deus non se habet ad opposita. Ergo in Deo non est voluntas.

Resp. Dist. mai. Voluntas se habet ad opposita, in iis quae sunt ad finem, *Conc.* Relate ad ipsum finem, *Neg. Contradist. min.* Deo non competit se habere ad opposita, quantum ad effectus, quos

(1) QQ. DD. De ver. q. 23, a. 1 ad 3.

producit extra se, *Neg.* Quantum ad ea quae sunt in sua essentia, *Conc.* et *Neg. cons.*

Explico. Quando affirmamus, voluntatem se habere ad opposita, hoc intelligendum est de iis, quae sunt ad finem, quia voluntas habet liberum arbitrium, ideoque potest eligere unum prae alio; minime vero hoc intelligi potest de ipso fine, quia circa finem non datur electio neque liberum arbitrium, cum finis appetatur necessario. Immo ipsa electio relate ad ea quae sunt ad finem, non posset explicari in voluntate, nisi anteverteret necessaria appetitio finis seu beatitudinis, quia omnis motus debet incipere ab aliquo immobili. Proportionaliter hoc dici potest de Deo, qui necessario amat seipsum, quia eius bonitas est volitum primum suae voluntatis, et ideo significatur per modum causae finalis, licet non distinguatur a voluntate secundum rem; libere autem amat creaturas, quae ordinantur ad ipsum tamquam ad finem, et consequenter constituunt volitum secundarium circa quod cadere potest electio. Haec autem electio non efficit, ut Deus dici possit causa contingens, cum actus divinae voluntatis sit immobilis et invariabilis; sed ut dicatur causa libera, cum non operetur necessitate naturae, sed ex arbitratu suae voluntatis.

Oppon. 6.º Actus voluntatis est tendere in finem, qui est eius obiectum. Atqui Deo non competit tendere in finem, cum sit finis omnium. Ergo in Deo non est voluntas.

Resp. *Dist. mai.* Actus voluntatis est tendere in finem, si distat a fine, *Conc.* Si iam est in possessione finis, *Neg.* *Conc. min.* et *Neg. cons.* Siquidem, uti monet S. Thomas, « tendere in finem accidit voluntati secundum quod est distans a fine; sed operationem habere circa finem, hoc est voluntati essentialiter; et haec praecipue Deo convenit, qui se amat et in se delectatur » (1).

Oppon. 7.º Voluntas, iuxta Philosophum (*De Anima*, lib. III, text. 50), est in ratione. Atqui ratio designat obumbratam cognitionem, quia oritur in umbra intelligentiae. Ergo in Deo minime admitti potest voluntas.

Resp. *Dist. mai.* Voluntas est in ratione, si nomine rationis designatur generatim intellectus, *Conc.* Si nomine rationis denotatur intellectus discursivus, *Subdist.* Voluntas quaelibet est in ratione, *Neg.* Voluntas humana est in ratione, *Conc.* *Contradist. min.* et *Neg. cons.*

Explico. Licet data solutio difficultatis facile percipi possit; nihilominus non erit abs re huc transferre ipsa verba S. Thomae quibus datam solutionem eleganter illustrat. En quomodo rem sub oculis ponit Angelicus Doctor: « Secundum gradum cognitionis etiam est gradus virtutis appetitivae; quantum enim ratio superat sensum, tantum voluntas rationis superat appetitum sensus; et quanto intelle-

(1) 1 *Sent.* Dist. 45, a. 1 ad 2.

ctus divinus superat rationem nostram, tanto voluntas eius superat voluntatem nostram. Et hoc per rationem concludebatur, scilicet quod Deo non convenit voluntas ad modum voluntatis nostrae, et tamen sicut ratio nostra vocatur intellectus, et intellectus divinus vocatur ratio, ut patet in VII cap. *De div. Nomin.*, propter convenientiam immaterialitatis; ita et voluntas communi nomine utrobique dicitur » (1).

ARTICULUS II.

DE OBIECTO DIVINAE VOLUNTATIS.

QUAESTIO DETERMINATUR. Cum obiectum voluntatis sit bonum, id est id quod est conveniens appetenti seu volenti, et cum bonum tantumdem pateat, quantum extenditur ratio entis, quaeri potest, utrum divina voluntas, quae idem est ac Dei essentia, amet solummodo seipsam, vel etiam alia a se diversa; ideoque utrum obiectum divinae voluntatis sit solum divina essentia, vel etiam aliae res a Deo diversae. Ut huic quaestioni responderi possit, distinguendum est inter obiectum principale divinae voluntatis, et obiectum secundarium eiusdem. Sic in promptu erit et facili negotio elucescet, Deum amare solummodo seipsum ut obiectum principale, alia vero a se diversa non amare nisi ut obiecta secundaria.

Obiectum primum et secundarium voluntatis. Obiectum primum alicuius potentiae seu facultatis illud generatim dicitur, quod primo et per se attingitur ab illa virtute; et e contrario obiectum secundarium est illud quod attingitur non per se, sed ratione alterius. Iam vero cum bonum quod per se appetitur induat rationem finis seu causae finalis, et bonum quod amatur ratione alterius induat rationem eius quod est ad finem; exinde consequitur, obiectum primum voluntatis esse bonum, quod habet rationem finis; et ex adverso obiectum secundarium esse bonum, quod ordinatur ad aliud tamquam medium ad finem. Quare tendentia ad bonum quod habet rationem finis; immo ipsa possessio finis non excludit a voluntate sive appetitum sive amorem aliarum rerum, si ipsae ordinabiles sunt ad finem.

Voluntas confertur cum intellectu. Cum ratio boni sit in rebus et ratio veri sit in intellectu, obiectum primum relate ad intellectum et ad voluntatem in aliquo convenit et in aliquo differt. Siquidem convenit in eo quod tum pro intellectu tum pro voluntate illud dicitur obiectum primum, quod primo et per se, et non ratione alterius attingitur a virtute operativa: discrepat autem in hoc, quod obiectum primum intellectus constituitur in re, quae diversa est pro diversitate

(1) 1 *Sent.* loc. cit. ad 4.